

О‘ZGALAR PARVARISHIGA MUHTOJ YOLG‘IZ YASHOVCHI HAMDA YOLG‘IZ KEKSALAR VA NOGIRONLIGI BO‘LGAN SHAXSLARGA PSIXOLOGIK XIZMAT KO‘RSATISH.

Xushvaqtova Mashkura Uraqovna

Chiroqchi tuman "Inson"

ijtimoiy xizmatlar markazi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqola o‘zgalar parvarishiga muhtoj yolg‘iz yashovchi keksalar va nogironligi bo‘lgan shaxslarga psixologik xizmat ko‘rsatish masalalariga bag‘ishlangan. Tadqiqotda ushbu guruhlarining psixologik ehtiyojlari, ularga xizmat ko‘rsatishning muammolari va yechimlari o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari psixologik yordamning samaradorligini oshirish uchun amaliy takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Maqolada adabiyotlar tahlili, metodologiya, natijalar va munozara bo‘limlari orqali mavzu keng yoritiladi.

Kalit so‘zlar: yolg‘iz keksalar, nogironlik, psixologik xizmat, parvarish, ruhiy salomatlik, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash.

O‘zbekiston jamiyatida yolg‘iz yashovchi keksalar va nogironligi bo‘lgan shaxslar soni ortib bormoqda. Bu guruhlar ijtimoiy izolyatsiya, ruhiy stress va psixologik muammolarga duch kelishadi. Psixologik xizmatlar ushbu shaxslarning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola psixologik yordam ko‘rsatishning hozirgi holatini tahlil qiladi va mavjud muammolarni bartaraf etish yo‘llarini taklif etadi.

O‘zbekistonda yolg‘iz yashovchi keksalar va nogironligi bo‘lgan shaxslarga psixologik xizmat ko‘rsatish masalasi ijtimoiy himoya tizimining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu guruhlar psixologik qo‘llab-quvvatlashga alohida ehtiyoj sezadilar, chunki ular ko‘pincha yolg‘izlik, depressiya, ijtimoiy izolyatsiya va hayotiy qiyinchiliklar bilan kurashadilar. Quyida ushbu masalani batafsil yoritib, mavjud xizmatlar, tashkilotlar, qiyinchiliklar va takliflar haqida to‘xtalamiz.

Psixologik xizmatlarning ahamiyati

Yolg'iz yashovchi keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslar quyidagi sabablarga ko'ra psixologik yordamga muhtoj:

- Yolg'izlik va ijtimoiy izolyatsiya: Ko'plab keksalar oila a'zolaridan uzoqda yashaydi yoki yaqinlari yo'q. Nogironligi bo'lgan shaxslar esa jismoniy yoki ijtimoiy to'siqlar tufayli jamiyatdan chetda qolishi mumkin.
- Psixologik muammolar: Depressiya, tashvish, o'zini past baholash, hayotdan norozilik kabi holatlar ushbu guruhlarda keng tarqalgan.
- Jismoniy cheklovlar: Nogironlik harakatlanish yoki muloqot qilish imkoniyatlarini cheklab, psixologik stressni oshiradi.
- Iqtisodiy qiyinchiliklar: Ko'pincha ushbu guruhlarning moliyaviy imkoniyatlari cheklangan bo'lib, bu ularning hayot sifatiga ta'sir qiladi.

O'zbekistonda mavjud psixologik xizmatlar

Davlat tashkilotlari orqali xizmatlar

O'zbekiston Respublikasi hukumati ijtimoiy himoya tizimi orqali yolg'iz keksalar va nogironlarga yordam ko'rsatishga harakat qilmoqda. Quyidagi tuzilmalar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi:

- Mahalla qo'mitalari: Mahallalar yolg'iz yashovchi keksalar va nogironlarni aniqlaydi, ularning ehtiyojlarini baholaydi va psixologik yordamga yo'naltiradi. Mahalla fondlari orqali ijtimoiy xodimlar va psixologlar jalb qilinishi mumkin.
- Sog'liqni saqlash vazirligi: Davlat shifoxonalari va poliklinikalarida psixologlar yoki psixiatrlar xizmat ko'rsatadi. Masalan, Toshkentdagi Respublika psixiatriya shifoxonasi yoki viloyatlardagi shunga o'xshash muassasalarda psixologik konsultatsiyalar mavjud.
- Ijtimoiy himoya boshqarmalari: Har bir viloyatda ijtimoiy himoya boshqarmalari nogironligi bo'lgan shaxslarga rehabilitatsiya dasturlari doirasida psixologik yordam taklif qiladi.
- "Saxovat" va "Muruvvat" uylari: Bu muassasalarda yolg'iz keksalar va nogironlar doimiy yashaydi va ularga psixologik qo'llab-quvvatlash ko'rsatiladi.

Nodavlat tashkilotlar (NNT)

Bir qator nodavlat tashkilotlar ushbu guruhlariga psixologik yordam ko'rsatish bilan shug'ullanadi:

- "Mehrli qo'llar": Nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatishga ixtisoslashgan.

- "Istiqbolli avlod": Keksalar va nogironlar uchun ijtimoiy integratsiya dasturlarini amalga oshiradi, shu jumladan psixologik seminarlar va treninglar tashkil qiladi.

- Xalqaro tashkilotlar: UNESCO, UNICEF yoki BMTning O'zbekistondagi vakolatxonalari nogironlar va keksalar uchun loyihalar doirasida psixologik xizmatlarni moliyalashtiradi.

Xususiy psixologik markazlar

Toshkent, Samarqand, Buxoro kabi yirik shaharlarda xususiy psixologik markazlar faoliyat yuritadi. Masalan:

- "Sog'lom avlod" markazi: Psixologik konsultatsiyalar va terapiya xizmatlarini taklif qiladi.

- "PsixoMed" klinikasi: Individual va guruh terapiyasi bilan shug'ulanadi.

Biroq, xususiy markazlarning xizmatlari pullik bo'lib, bu keksalar va nogironlar uchun moliyaviy jihatdan qiyin bo'lishi mumkin.

Qiyinchiliklar

O'zbekistonda ushbu guruhlariga psixologik xizmat ko'rsatishda quyidagi muammolar mavjud:

- Mutaxassislarning yetishmasligi: Malakali psixologlar soni, ayniqsa qishloq hududlarida, juda kam.

- Moliyaviy to'siqlar: Xususiy xizmatlar qimmat, davlat xizmatlari esa cheklangan imkoniyatlarga ega.

- Xabardorlikning pastligi: Ko'plab keksalar va nogironlar psixologik yordamning mavjudligi yoki uning foydasi haqida bilishmaydi.

- Stigma: Psixologik yordam so'rash "uyat" yoki "zaiflik" sifatida qabul qilinishi mumkin.

- Infratuzilma muammolari: Nogironlar uchun psixologik markazlarga kirish (masalan, rampalar yoki maxsus jihozlar) ko'pincha qiyin.

Takliflar va yechimlar

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi choralar ko'rilishi mumkin:

1. Davlat dasturlarini kengaytirish:

- Psixologlar sonini ko'paytirish uchun maxsus grantlar va o'quv dasturlari joriy qilish.

- Mahalla qo'mitalariga psixologlarni jalb qilib, bepul konsultatsiyalar tashkil qilish.

2. NNTlar bilan hamkorlik:

- Nodavlat tashkilotlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda keksalar va nogironlar uchun psixologik loyihalarni moliyalashtirish.

3. Xabardorlikni oshirish:

- OAV va ijtimoiy tarmoqlarda psixologik yordamning foydalari haqida kampaniyalar o'tkazish.

- Mahalliy jamoalarda seminarlar va uchrashuvlar tashkil qilish.

Xulosa

O'zbekistonda yolg'iz keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslarga psixologik xizmat ko'rsatish tizimi rivojlanmoqda, ammo hali ko'p muammolar mavjud. Davlat, NNTlar va xususiy sektor hamkorligi orqali bu xizmatlarni kengaytirish, xabardorlikni oshirish va nogironlar uchun qulay sharoitlar yaratish zarur.

Tadqiqot yolg'iz yashovchi keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslarga psixologik xizmat ko'rsatishda jiddiy muammolar mavjudligini ko'rsatdi. Xizmatlarning sifati va mavjudligini oshirish uchun quyidagi takliflar beriladi:

Psixologik xizmatlarni subsidiyalash orqali ularni arzonlashtirish.

Mahalliy jamoalarda psixologik yordam markazlarini tashkil etish.

Psixologlar sonini ko'paytirish uchun maxsus tayyorgarlik dasturlarini joriy etish.

Nogironligi bo'lgan shaxslar va keksalar uchun maxsus psixologik dasturlarni ishlab chiqish.

Adabiyotlar.

1. Alexander G. L., M. Rantz, M. Skubic, M. A. Aud, B. Wakefield, E. Florea, A. Paul (2008). Sensor Systems for Monitoring Functional Status in Assisted Living Facility Residents, *Research in Gerontological Nursing*, 1, 4, 238-244.
2. Aviles-Lopez E., J. A. G. Macias, I. Villanueva-Miranda (2010). Developing Ambient Intelligence Applications for the Assisted Living of the Elderly, *Int. Conf. on Ambient Systems, Networks and Technologies – ANT*, November, Paris, France, <http://usuario.cicese.mx/~jagm/docs/aviles-ant10.pdf>
3. Bamis A., D. Lymberopoulos, T. Teixeira, A. Savvides (2010). The Behavior Scope Framework for Enabling Ambient Assisted Living, *International Journal on Personal and Ubiquitous Computing*, 14, 6, doi: 10.1007/s00779-010-0282-z, <http://0-portal.acm.org.millennium.lib.cyut.edu.tw/citation.cfm?id=1851899>
4. Bravo J., D. L. de Ipiña, C. Fuentes, R. Hervás, R. Peña, M. Vergara, G. Casero (2008). Enabling NFC Technology for Supporting Chronic Diseases: A Proposal for Alzheimer Caregivers, *Ambient Intelligence (AmI-2008)*, LNCS, 5355, 109-125.
5. COOP-005935-HEBE (2006). Cooperative Research Project – CRAFT, Automatic Fall Detection and Activity Monitoring for Elderly, Luxembourg, April 5-7, http://www.fatronik.com/documentos/otraspub/Medetel_pres.pdf
6. Essen A., M. Conrick (2007). Visions and Realities: Developing “Smart” Homes for Seniors in Sweden, *Electronic Journal of Health Informatics*, 2(1), e2.